

Falu kommun

Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen

791 83 Falun

Synpunkter och kommentarer avseende utställningsversionen av *Fördjupad översiktsplan för Falu tätort och området runt Varpan*

Allmänt

Föreningen Kultur och Miljö i Falun är en snart 50-årig kulturförening som föddes ur 1970-talets medborgarkamp mot rivningshysterin i stadskärnan. Den bildades spontant inför hotet att få staden genomkorsad av en stor matarled från Promenaden via Östra skolan till Norra Järnvägsgatan. Efter att 4000 Falubor protesterat mot planen slutade det hela lyckligtvis med att Lugnet- och Hanrölederna i stället tillskapades. Föreningens syfte är att vara ett öppet organ för alla som är intresserade av stadens historia och kulturmiljö företrädesvis inom den gamla stadsgränsen.

Efter att ha tagit del av den fördjupade planen (fortsättningsvis kallad FÖP) kan rent allmänt konstateras att det är ett mycket ambitiöst och omfattande arbete som lagts ner på detaljningsnivån i översiktsplanen och detta kommer säkert att vara till stor nytta i det framtida detaljplaneringsarbetet i ett medellångt perspektiv. Man måste dock komma ihåg att planperioden sträcker sig långt in i en ovisst framtid där konjunkturer, trender, generationsskutt, ålderspucklar och andra faktorer liksom politiska ambitioner och beslut spelar en avgörande roll. Visioner och strategier känns just nu relevanta och när planen antagits kommer den säkert att skapa fysiska förutsättningar för fortsatt expansion av staden. FÖP:en ger dock en bild av en utveckling som fortsätter planenligt ungefär som tidigare och där inga större och speciella utmaningar eller insatser från kommunens sida förväntas ske för att väsentligt öka stadens attraktionskraft.

En mycket viktig mening i visionen för ett större Falun anser vi vara: "allt som görs ska vara till nytta för Faluborna". Falun är centrum, snart regioncentrum, för kultur och industrihistoria, idrott och vintersport. Tillsammans med en dynamisk stadskärna utgör detta grunden för Faluns identitet.

Att Borlänge deltar i planeringsarbetet skapar inga motsättningar för faluborna utan är tvärtom utmärkt då det skapar förutsättningar för dialog och utveckling av många gemensamma intressen.

Världsarvet

En av Faluns främsta kännetecken, som sätter oss på den internationella kartan, är världsarvet. De värden som världsarvet står för måste säkerställas för all framtid. Mycket spännande kan uppstå i mötet mellan gammalt och nytt men stor hänsyn måste alltid tas till att bibehålla den genuina miljön, naturligtvis främst i området kring Falu Gruva och den gamla trästaden. Någon ytterligare kommersiell etablering typ COOP vill vi inte ha på slaggvarperna. För övrigt är igenväxningen av varperna ett stort och växande problem som minskar kulturlandskapets attraktionskraft. Gruvrondellens framtida utseende och skötsel är något som diskuterats i åratal men där ingen ljusning är i sikte. Det finns många goda idéer i samrådsunderlaget hur området runt Gruvan skulle kunna utvecklas t ex med en pedagogisk park, strövområden och vägar mot Krondiket. Ett sådant utvecklingsarbete ligger naturligtvis främst i händerna på Stiftelsen Stora Kopparberget. Beträffande tillgänglighet till gruvområdet från centrum se nedan.

Stadskärnan

Vi tillstyrker grundidén om förtätning av stadskärnan, om det sker på omsorgsfullt och pietetsfullt sätt, samt utbyggnad i riktning mot Borlänge. Det är dock angeläget att fullfölja den gamla rutnätsplanen från tiden då Falun fick stadsprivilegier. Den gör att stadskärnan upplevs som stadsmässig. Det skulle vara önskvärt om en mer detaljerad framtidsbild och illustration över Faluns centrum togs fram för fortsatt diskussion.

Ett sätt att skapa en ännu mer levande stadskärna är naturligtvis att bygga fler bostäder i centrum. Centrumboende är fördelaktigt för äldre falubor men är även klimatsmart för yngre då deras bilåkande kan minskas. Ett sätt att förtäta är att bygga igen öppningar mellan fastigheter. Ett annat är att bygga på lägre fastigheter med flera våningsplan eller att utnyttja befintliga vindar. Viktigt är naturligtvis att även satsa på andra upplåtelseformer än bostadsrätt. En satsning enbart på boende skapar emellertid inte den levande och dynamiska miljö som faluborna eftersträvar. Det krävs verksamheter av alla olika slag blandad med boendet t ex restauranger, caféer, kontor, kiosker, uteserveringar och serviceinrättningar mm men även ett stort inslag av offentlig verksamhet. Vidare krävs vackra parker, torg för möten, konstnärlig utsmyckning och inte minst parkeringsplatser. Bebyggs parkeringsplatser, t ex Postenparkeringen, måste nya centrala P-tytor detaljplaneras i förväg. När det gäller resterande butiker och gallerior i centrum gäller det verkligen att butiks- och fastighetsägare snabbt hittar nya koncept för att överleva annars finns inga butiker kvar vid planperiodens slut på grund av den växande e-handeln.

Att aktivt kraftigt minska biltrafiken i centrum i omfattning enligt strategin i planen riskerar att ta död på möjligheterna att driva verksamhet, att bo, att handla, att besöka och turista. Vi anser att en förbättrad tillgänglighet för andra färdmedel (t ex cykel) är eftersträvansvärd men förutsättningarna för bilismen i Falun får inte ytterligare försämrats. Nuvarande omfattning av gågator och gångfartsområden räcker till och passar en stad som Falun. Övrig gatumark ska vara tillgänglig för bil/busstrafik. Biltrafikens miljöpåverkan kommer successivt att minska under planperioden på grund av omvärldsfaktorer som redan nu har förändrat synen på nyttjande av fossila bränslen.

Under icke rusningstid borde de gigantiska bussarna som nu trafikerar centrum och ytterområdena ersättas med små eldrivna bussar. De stora bussarna är mestadels tomma under stor del av dagen och skapar bara bekymmer både för sig själva och övriga i trafiken. Helst borde vi ha gratisbussar i centrum med hållplatser i omfattning som den nedlagda "mjuka linjen".

Ett viktigt stadsutvecklingsprojekt är fortsättningen på det s k Å-rummet. Där måste kommunen driva på för ett fortsatt arbete åtminstone i den del man själv har påverkansmöjlighet. Sker det sedan någon förändring av den gamla Domusbyggnadens västra fasad kommer faluborna att jubla!

Den viktigaste infartsvägen till Falu stadskärna är Gruvgatan framhöll stadsbyggnadschef Per Grundström i en intervju i Fk 2007. Vi är beredda att hålla med! Gruvgatan är inte vacker som den är idag meddelade Per vidare. Gatan behöver lyftas vilket också varit kommunens vilja ett längre tag. I dag är det näst intill omöjligt att ta sig till fots från Faluns centrum upp till gruvområdet och kommer man väl till gruvrondellen så undrar man vart man sedan ska ta vägen. I ett framtaget arkitektförslag över området föreslås bl a att belysningsstolparna flyttas ut mot kanterna och att björkar planteras mot Elsborgshållet. För att öka tillgängligheten till gruvområdet behöver också en ny bro eller tunnel byggas över/under Hanröleden. Nu ska vi skriva slutrapport och söka EU-medel för att gå vidare. Får vi medel kan saker och ting börja hända 2009 avslutar Per.

I dag 2018 konstaterar vi att Gruvgatan inte bara kvarstår som en styggelse för ankommande till Falun utan också är vår hårdast trafikerade gata. Nu pågår byggandet av nya stora bostadskomplex utefter Gruvgatans norra sida vilket på kort sikt borde kräva en omdaning av Gruvgatan till en vacker boulevard. Ett sätt att kraftigt minska trafik- och miljöbelastningen, och därigenom även skapa förutsättningar för ombyggnad av gatan är att anlägga en komplett ringväg runt Falun alltså den s k "Tiskenleden". Mer om denna längre fram!

En eller flera broar över Hanröleden / Amsbergsvägen (eller tunnlar under) diskuterades livligt i samband med planarbetet för COOP:s etablering vid Gruvrondellen 2015/2016. I vårt yttrande över planen framhöll vi nödvändigheten av att en gångbro för oskyddade trafikanter skulle anläggas över E16 för bättre anslutning mellan Falu centrum och gruvområdet. Även Trafikverket ansåg att kommunen borde prioritera denna åtgärd. Vidare borde oskyddade trafikanter kunna ta sig över väg 293 på ett säkert sätt. Hur planerna framskrider kring dessa viktiga frågor är för närvarande synnerligen oklart.

Kulturmiljöanalysen

Vi delar Dalarnas Museums analys kring allsidighet mm som lyfts fram i samrådsredogörelsen. Befintliga kunskapsunderlag är föråldrade och byggnader har förvanskats så till vida att kulturhistoriska värden gått förlorade. Översyn och komplettering av kunskapsunderlaget är nödvändig inte minst för att omvärdera efterkrigstidens byggnader och bebyggelseområden.

I Elsborg har kulturhistoriskt värdefulla byggnader sakta förvanskats eller maskerats i träbeklädnader. Denna utveckling minskar helhetsmiljöns kulturvärden för såväl boende som besökare. Äkthet är viktig för områdets övergripande karaktär annars riskerar Elsborg och även andra äldre stadsdelar att bli kulisser utan autenticitet.

Kultur och fritidsaktiviteter

Ska Falun kunna växa enligt planens prognos krävs att Falun upplevs attraktivt för inflyttning, helst av yngre familjer. Bostadsutbyggnadsprogrammet ser ut att klara en expansion, förhoppningsvis även skolan. Många som står i begrepp att flytta hit efterfrågar, förutom detta, vilka kultur- och fritidsaktiviteter som staden kan erbjuda.

Lugnet har blivit känt i landet genom VM och Svenska Skidspelen, idrottsprofiler härifrån samt sina stora samlade aktivitetsytor för olika idrotter. Området behandlas dock styvmoderligt i planförslaget. Vilka fortsatta utvecklingsprojekt avses genomföras i området?

Vi förstår att LUFAB har en viktig roll i utvecklingsprocessen men det har även kommunen som finansierar verksamheten. Hur blir det med badanläggningen, det eftersatta underhållet, en eventuell bandyhall etc?

Falun har ett mycket brett kulturutbud med flera museér, konsthallar, teatrar, två mellanstora symfoniorkestrar, en mycket kvalificerad musikerutbildning med riksintag, en kulturskola under etablering i gemensamma lokaler, mängder av körer, duktiga organister, ungdomsorkestrar för alla typer av musikstilar, dansgrupper etc. Stora möjligheter finns alltså för nyinflyttade att engagera sig i kulturlivet.

För att Falun ska bli en ännu attraktivare kulturstad anser vi att ett Konserthus, med möjlighet även till större konferenser, borde planeras och byggas. Detta framhöll vi redan i ett yttrande över förslag till nytt Kulturhus 2008. Ett sådant konserthus ska med fördel placeras centralt i Falun för att öka tillgängligheten och attraktionskraften. I dag finns flera medelstora äldre konsertlokaler i staden men dessa medger inte tillräckligt många sittplatser och framför allt saknar de tekniska faciliteter som krävs idag samt flexibiliteten för olika större arrangemang. Ett konserthus skulle bli ett oerhört lyft för Faluns attraktionskraft och vara ett projekt med tydlig inriktning mot framtiden. Många mindre och medelstora städer i landet kan vittna om nyttan av sådana satsningar.

För att stödja handel, trivsel och gemenskap i stadskärnan kan exempelvis ett spektakulärt konserthus byggas tvärs över Faluån mellan Klabbbron och järnvägsbron! Förbindelsegång till Kulturhuset tio-14 ökar möjligheterna till samordning av lokaler vid större arrangemang. Närheten till bussar och Resecentrum förenklar för besökare. Det skulle bli en ljuspunkt i den tråkiga miljön runt Holmtorget! Kanske gemensam finansiering med Borlänge, OPS-lösning eller privatfinansiering typ Nöjespalatset?

Trafiklänk söder

Något som tyvärr behandlas ytterst styvmoderligt i planen är anläggandet av en kompletterande ringväg i söder, den s k Tiskenleden. Vi är övertygade om att en sådan länk är nödvändig för att avlasta Faluns gatunät, framför allt Gruvgatans och Korsnäsvegens och för att minska luftföroreningarna. En södra länk framtingar inte heller en breddning till fyrakörfält på Hanrö- och Lungnetleden. Den skulle också underlätta omställningen av Korsnäsvegen från genomfart till stadsgata.

I en skrivelse till kommunstyrelsen för snart 20 år sedan skrev en känd Falubo och arkitekt: (Här återgiven i sammandrag)

"Det finns endast en långsiktig och realistisk lösning: **gör ringen komplett** och bygg den felande länken från Norslund via Slussen och Kvarnberget till Tunavägen (E16/50). Den kommer att eliminera all genomfartstrafik genom södra Falun och även till stor del avlasta innerstaden en stor del av lokaltrafiken. Andra positiva följder blir att Gruvgatan kan förskönas och främja tillgängligheten till Gruvan, vi åstadkommer renare och säkrare miljö i centrum och vi skapar förutsättningar för en bra lösning av södra Falun med närhetskänsla till vattenspeglarna söder om staden. De indirekta vinsterna kommer att uppväga de investeringar som södra länken medför."

Vi är helt eniga med förslagsställaren och tillstyrker att ringen görs komplett. En länk över Slussen är det bästa och sannolikt även det billigaste alternativet. Nu återstår bara frågan, hur länge faluborna ska behöva vänta på att denna förbättring genomförs?

Falun dag som ovan

Föreningen Kultur och Miljö i Falun

För styrelsen

Jan-Ola Nyström

Ordförande